

DEĞER VE VAROLUŞ

Value and Existence

Wilbur M. URBAN

Prof. Dr., Yale Üniversitesi, Amerika Birleşik Devletleri [ror.org/03v76x132](https://orcid.org/03v76x132)
Prof. Dr., Yale University, USA

Çeviren / Translator:

Nuri ÇİÇEK

Arş. Gör., Aksaray Üniversitesi Sabire Yazıcı Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü
Sistemik Felsefe ve Mantık Anabilim Dalı, Aksaray, Türkiye [ror.org/026db3d50](https://orcid.org/026db3d50)
*Res. Ast. Aksaray University Sabire Yazıcı Faculty of Science and Letters Department of
Philosophy Department of Systematic Philosophy and Logic, Aksaray, Türkiye*
 nuricecek@aksaray.edu.tr <https://orcid.org/0000-0002-7565-475X>

Makale Bilgisi / Article Information:

Makale Türü / Article Type: Çeviri / Translation
Geliş Tarihi / Received: 11.11.2023
Kabul Tarihi / Accepted: 11.12.2023
Yayın Tarihi / Published: 15.12.2023

” Atıf / Cite as: M. Urban, Wilbur. “Değer ve Varoluş”. çev. Nuri Çiçek. *Mütefekkir* 10/20 (2023), 587-604. <https://doi.org/10.30523/mutefekkir.1405404>

© Telif / Copyright: Published by Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi / Aksaray University Faculty of Islamic Sciences, 68100, Aksaray, Turkey. Tüm Hakları saklıdır / All rights reserved.

🔍 İntihal / Plagiarism: Bu çalışma hakem değerlendirmesinden geçmiş, bir intihal yazılımı ile taranmıştır. İntihal yapılmadığı tespit edilmiştir. This article has gone through a peer review process and scanned via a plagiarism software. No plagiarism has been detected.

DEĞER VE VAROLUŞ

Öz

Değer hakkındaki incelemelerde değer in ontolojisine yönelik çalışmaların başta geldiği görülmektedir. Bunun yanında değer in varoluş koşullarına göre kime ve neye göre değerlendirildiğinden hareketle değerlendirme ve değer yargısının mahiyeti problemleri de değer üzerine tartışılan konular olarak karşımıza çıkmaktadır. Değer in ontolojik ve epistemolojik statüsü üzerine yapılan bu tartışmalar kimi zaman değer in tanımlanamaz olduğunu ileri süren düşüncelerle, kimi zaman da değeri belirli bir amaç ve faydaya bağlayan görüşlerle ele alınmaktadır. Değer in birden fazla alanla ilişkili olması birbirinden farklı disiplinlerin yol açtığı tanımlama güçlüklerini de beraberinde getirmektedir. “Değerlidir”, “değerdir” ya da “bir değeri vardır” gibi yapılan her tanımlama değer ile ilgili belli bir kullanımı ortaya koymaktadır. Bu çalışma değer kavramında yer aldığı düşünülen kargaşadan kaynaklı öznel ve nesnel değerler üzerine bir tartışma yürütmektedir. Değer teriminden kaynaklanan karmaşanın kaynağında değer yargısının sözel formlarının geldiği düşünülmektedir. Bu bağlamda çalışma, söz konusu sözel formların kullanım örnekleri üzerinden değer felsefesi açısından önemli öneriler içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Değer Felsefesi, Varoluş, Öznel Değer, Nesnel Değer, Değerlendirme.

Value and Existence

Abstract

In the studies on value, it is seen that studies on the ontology of value come at the forefront. In addition to this, the problems of evaluation and the nature of value judgment, based on who and according to what value is measured as per the conditions of its existence, also emerge as issues discussed on value. These discussions on the ontological and epistemological status of value are sometimes addressed with the ideas that value is undefinable, and sometimes with views that link value to a specific purpose and benefit. The fact that value is related to more than one field brings along the difficulties of definition caused by different disciplines. Each statement such as “it is valuable”, “it is a value” or “it has a value” reveals a certain use of value. This study discusses subjective and objective values arising from the confusion in the concept of value. It is thought that the verbal forms of value judgement are the source of the confusion arising from the term value. In this context, the study contains important suggestions in terms of the philosophy of value through examples of the use of these verbal forms.

Keywords: Philosophy of Value, Existence, Subjective Value, Objective Value, Evaluation.

DEĞER VE VAROLUŞ*1

I

Bu konu hakkında ortaya konulan fikirlerin kargaşasında ancak sağduyulu olmayı öğrenmiş filozof konuya büyük bir dikkat ve kaygıyla yaklaşmaya cüret edecektir. Varlık -doğruluk- değer felsefi üçgeni kendini sonsuz kafa karışıklığı ile sonuçlanan neredeyse bitmek tükenmek bilmeyen manipülasyona müsait olduğunu göstermiştir. Değerlerden varlık olarak² ya da varlıktan bir değer³ olarak bahsedenler vardır ama diğer taraftan her iki önerme de açıkça saçma bulunarak reddedilir. Bir şeyin üzerinde ve üstüne değer diye bir şeyin olmadığı söylenir; değer, o 'şey'i oluşturan karmaşık deneyimler kümesinin bir parçasıdır⁴ ama değerın hiçbir zaman herhangi bir şeyi doğasının bir parçası olmadığı da aynı inançla doğrulanır.⁵ Bir soklukta doğrudan, yargılara ait bir değer olarak bahsettiğimiz gibi; güzel, iyi ve değerın diğer biçimlerinden doğrunun özel türleri olarak bahsederiz. Bu üç terimin olası permütasyonlarından ve kombinasyonlarından felsefede temsil edilmemiş olanı yok denecek kadar azdır.⁶ Sonuçta değer, son on yılda, felsefi hokkabazlıklar için kullanılan bir terim haline gelmiştir. Varoluş ve gerçeklik fikirleri her zaman muğlak olmuştur, ancak değer kavramının modern felsefede kazandığı önemle birlikte bu kavramların doğasında var olan muğlaklık her türlü hokkabazlığa elverişli hale gelmiştir.

Sanırım felsefe dünyası bu durumdan tamamen bihaber değildir. Biz

* Wilbur M. Urban, "Value and Existence", *The Journal of Philosophy Psychology and Scientific Methods*, 13/17(1916), 449-465.

1 Amerikan Felsefe Derneği'nin Aralık 1915 tarihli toplantısında kısmen sunulmuştur. Derneğin diğer üyelerinin 'Değer ve Varoluş' konusundaki tartışmamızın sonuçlarına ilişkin duyguları ne olursa olsun, (bunun bizi çok ileriye götürmediğini düşünenlerin olduğunu anlıyorum) bundan büyük fayda sağladığımı itiraf etmeliyim. Ancak, özellikle Bay Perry ve Sheldon'ın makalelerinden çok şey öğrenmiş olsam da komite tarafından ortaya konan sorunun kendisiyle ilgili zor sorunların temel ve açıklayıcı bir şekilde tartışılmamasından dolayı büyük hayal kırıklığına uğradığımı söylemeliyim. Açık tartışma diyorum, çünkü soruna ima yoluyla değinildiğini söylemeye gerek yok. Başka türlü söylemezdim. Ancak toplantıdan bu yana, varoluş ve değer ilişkilerine dair bu çıkarımları kendime açıklığa kavuşturmaya çalıştıkça, bunları o kadar karışık ve çelişkili buldum ki, bu konunun özel olarak ele alınmasının arzu edilirliği bana giderek daha fazla etki etti ve Dernek tartışmalarındaki göreceli ihmali giderek daha fazla üzüntü konusu oldu. Bu soruyu özel olarak ele alan tek çalışma olan bu makalenin yayınlanması için mazaretim budur. Her ne kadar ayrıntılarda değişikliğe uğramış ve temelde önemli ölçüde genişlemiş olsa da aynı kalmıştır.

2 Dewey (ve genel olarak pragmatistler); Sheldon; Perry

3 Windelband; Rickert.

4 Baldwin; ve birçok pragmatist ve realist.

5 Donald W. Fisher, "The Problem of Value Judgment", *The Philosophical Review* 22/6 (1913), 637.

6 Derneğin tartışmaları bu ifadeyi doğrulamaya hizmet etmektedir; bu pozisyonların her biri temsil edilmekte, bu çelişkilerden biri ya da ikisi, örneğin Kallen'in Sanat ve Dinde Değer ve Varoluş başlıklı makalesinde olduğu gibi, zaman zaman aynı makalede yer almaktadır. 'Değer vardır ve var olan bir değerdir' ifadeleri Münsterberg'in Değer Felsefesi adlı eserinde de yer almaktadır.

değer ve gerçeklik kelimelerinin farklı yollarla kullanıldığını biliyoruz ve durumu açıklamak için bir çaba göstermeye henüz yeni başlıyoruz. Genellikle bu değer kavramının en az iki farklı kullanımı olduğu bilinir ve çeşitli çevrelerde bu terimin dar ve geniş olarak adlandırılan bu kullanımları arasındaki ayrımı açık ve bilinçli bir biçimde yapma çabasının kanıtları görülebilir.⁷ Bunun gibi bazı ayırım ihtiyaçları en azından Münsterberg'in paradoksal "görelî değerler; örneğin ekonomik değerler, hiçbir biçimde gerçek değer değillerdir." önermesiyle gösterilmiştir. Her ne kadar aşırı olsa da bu görüş en azından düşüncede gerçek bir bölünmeye işaret etmektedir. Değer tasavvurundaki bu anlam kargaşası (daha sonra varlık kavramında da göreceğimiz gibi) Münsterberg'in yaptığı gibi hem "değer vardır" hem de "varlık bir değerdir" önermelerinin ikisini de söylemeyi mümkün kılar.

Bu makale büyük ölçüde bu sorunla ilgilenecektir. Bu terimlerdeki kavram kargaşasının kaynağı bence değer yargılarının sözel formlarından gelir. Değerli ve değer kavramlarının en az üç kullanımı vardır, bunlardan her biri değer kavramları ya da özel tanımlamaları için başlangıç noktası oluşturur. Bunlardan ilki sıfat niteliğindedir: A değerlidir (ya da iyidir); ve bunda duygu ya da arzuya yapılan öznel atf en üst düzeydedir. Bu genellikle değer yargısının normal biçimi olarak kabul edilir ve bundan daha dar anlamda (ilişkisel) değer kavramı geliştirilir. Yine şöyle söylenir: A'nın değeri vardır ve bu konuşma biçimi bir nitelik olarak değer kavramına yol açar. Ancak son olarak bir de A değerlidir yargısı vardır. Buna tözsel biçim diyebiliriz. Bu ipucunu takip ederek, değeri bir varlık ya da nesnellik biçimi olarak kavrayanlar vardır.

Değer yargısının ilk biçimiyle bağlantılı olarak daha dar bir değer anlayışı geliştirilmiştir. Bu sebeple Somlo; değer kavramının iki farklı tipinden bahseder. İlk değer tanımlaması arzulara ve duylara dayalıdır. Çok daha geniş olan ikincisiyse bir özneye olan ilişkisinden bağımsız olarak mutlak geçerli değerleri kabul eder. Bu gerçekten de önemli bir ayırımdır ve değerlerin incelenmesi genellikle bu daha dar anlayışa dayandırılmıştır. Değer nesnelere bir niteliğidir ama bu, nesnelere belirli bir sınıfla sınırlı olmadığı için; belli durumlar altında bir değere sahip olmayan hemen hemen hiçbir nesne yoktur, yüklem doğası nesne tarafından değil ama onun bir özneye olan ilişkisi tarafından belirlenir. Ama bu ilişkisel kavram genellikle daha dar görüşün karakteristiği olsa da bence zorunlu olarak böyle değildir. O değer yargısının ikinci formu dışında gelişen değer tasavvurunu da içerir; yani değerleri öznenin bağımsız nesnelere nitelikleri olarak ele alan ve sadece zorunlu (gerekli) duyarlılığı sağlayan duygular için olan tasavvuru.

⁷ Felix Somlo, "Das Wert Problem", *Zeitschrift für Philosophie und Philosophische Kritik* 145/146 (1912).

Örneğin; Meinong;⁸ bu görüşü benimsemekle birlikte aynı zamanda onu daha dar olarak nitelendirmekte ve ciddi itirazlarla karşılaştığı daha geniş görüşle karşılaştırmaktadır. Öte yandan; daha geniş bakış açısı değer yargılarının tözsel formlarının bir gelişimidir. O ilk etapta değer tasavvurunun popüler düşüncede normalde onunla ilişkilendirilmeyen fikirleri de içine alacak şekilde bir genişlemeyi içerir. Bu yüzden değerden bahsederken nesnelerin değerini kasteden (ekonomik, etik, estetik) ve bu değeri ya bir öznenin bir nesneyle ilişkisi olarak ya da nesnelerin bir niteliği olarak düşünen dar görüşün aksine geniş görüş varlık ve doğruluğun kendilerinden bir değer olarak bahseder. Değer böylece geçerliliği de içine alacak şekilde genişletilir. Bunun bir sonucu olarak ve dar değer tasavvurunun daha da aksine değer, varlığın bir biçimi olup olmadığı -hatta var oluşun kendisinin bir değer kavramı ve varlıktaki tüm ayrımların da değer ayrımları olup olmadığı sorusu ortaya atılır. Bir nesnenin varlığının veya bir fikrin doğruluğunun bir değere sahip olması düşüncesi elbette dar bakış açısına mükemmel derecede uygundur. Ama bu, değer, bir biçiminden mantıksal geçerliliğin çıkarılmasından tamamen farklıdır veya Somlo'nun dediği gibi; sonuçta doğru yalnızca değerdir demekten farklıdır.

Değer tasavvurunun bu genişlemesinin gerekçelerine gelince; bu, günümüz felsefi düşüncesinin karakteristiğini oluşturduğundan dolayı onu şimdi araştırmaya gerek yoktur. Belki de sözün kullanımının belirleyici olduğu bir genişleme tamamen yersizdir.⁹ Kesin değerlerin tam (saf) tasavvuru bir kavramlaştırma olabilir; özlerin (varlığın) içine nitelikleri veya ilişkileri yerleştiren şiddetli bir soyutlama.¹⁰ Örneğin Rickert ve Windelband'ın neokritisizmi tarafından kullanılan bu ikinci değer anlayışının epistemolojide önemli bir yeri olabilir. Bizim için önemli olan nokta: bunun farklı bir değer anlayışı olduğu ve değer, gerçeklikle ilişkisi sorusundaki tutarsızlığımızın esas olarak bu gerçeği fark edememekten kaynaklandığıdır.

Bu çalışmanın birincil nesnesi değer, varoluş ve gerçeklikle ilişkisine dair tam da bu sorundur. Sorun, değer yargısının temel zihinsel biçimlerine kadar uzanan farklı değer anlayışlarıyla bağlantılı olarak ortaya çıkmaktadır. Açıkçası bu hakkında çok fazla tartışma yapılan tanım sorunun tamamını içerir. En başta dar ve geniş görüşler arasındaki bu ayrımı çok önemli buluyoruz. Dolayısıyla daha geniş görüş için değer genellikle tanımlanamazdır ve belki de öyle olmalıdır. Rickert,¹¹ *"biz değer kavramını varlıktan başka bir şey olmayan tanımlamanın kabulü için kullanırız"* der. O bize değe-

⁸ Alexius Meinong, "Für die Psychologie und gegen den Psychologismus in der allgemeinen Werttheorie", *Logos* 3 (1912).

⁹ Meinong, "Für die Psychologie und gegen den Psychologismus in der allgemeinen Werttheorie", 13.

¹⁰ Hermann Lüdemann, *Das Erkennen und die Werturteile*, (Leipzig: Heinsius, 1910), 13-14.

¹¹ Heinrich Rickert, "Zwei Wege der Erkenntnistheorie", *Kantstudien* 14/1-3 (1909), 37.

rin kendisinin ne bir varlık ne de varlığın doğal bir niteliği olduğunu söyler. Değer basitçe geçerlidir. Daha dar görüşe göre ise değer bazı varlık ya da varoluş kategorilerinin altına yerleştirilebilir olarak tanımlanabilir. Daha sonra dar görüş tarafından formüle edilen bu tanımları ele almayı öneriyorum. Değerin altına yerleştirebileceği varlık ya da oluş kategorileri nelerdir? Eğer hiçbiri altında değilse nasıl tasarlanmalıdır? Değer bir nitelik midir, bir ilişki midir? Eğer öyleyse diğer niteliklerden ya da ilişkilerden nasıl ayırt edilecektir? Belki de ikisi değildir... O halde nedir? Bu makale esasen daha sonra incelenecek nihai sorulara bir ön hazırlık olarak ele alınacaktır.

II

Nihai bir değer tanımlamasının yalnızca özsel değerle ilişkili olduğu söylenebilir, tüm ikincil ve yardımcı değerler sonunda özsel değer tasavvuruna döner. Dar bakış açısı için özsel değer genellikle tanımlanabilir olarak ele alınır -ilişki veya nitelik olarak-. Şimdi bu değer tanımlama girişimlerini inceleyelim.

Bu tanımlama girişimleri iki farklı bakış açısından sınıflandırılabilir. Sınıflandırma ilkeleri birbirleriyle kesişir. İlk olarak değer (a) ya nesnenin bir niteliği olarak ya da (b) ilişkisel bir nitelik olarak düşünülür. Söz konusu ilişki ya bir öznenin arzu ya da istekleriyle bir nesnenin ilişkisi ya da bir nesnenin diğer nesnelere olan tek bir ilişkisi olarak var olur. İkinci olarak ilişkisel değer tanımlamaları tanımlanan değerın öznel belirlenmişlik veya belirlenmemişliği açısından ilişki veya niteliğe göre psikolojik ve ontolojik olarak da ayrılabilir.

O halde ilişkisel tanımları ele alalım. Daha önce söylediğim gibi; onlar psikolojik ve ontolojik olarak ikiye ayrılabilir.¹² İlki için değer, bir nesnenin bir öznenin duygusal-iradi eğilimleriyle ilişkisinin bir fonksiyonudur; ilginin yerine getirilmesine bağlıdır. İkincisine göre, değer, uygunluk ve uyum tarafından belirlenir ve herhangi bir eğilimin yerine getirilmesi olarak tanımlanır. İlişkisel tanımın bu iki biçiminde, değer ilişkisinin hangi cins altında yer alacağı, yani eğilimin yerine getirilmesi, farklılığa ilişkin görüş ayrılığı konusunda bir anlaşma buluyoruz. Bu gerçekten de değerın öznel ya da nesnel tanımları sorunudur ve bunu daha sonraki bir duruma bırakabiliriz. Burada dikkatimizi ilişkisel yönün eleştirel değerlendirmesiyle sınırlandıracağız. Sanırım bunun her iki biçiminin de bir daire içinde bir tanım içerdiğini göreceğiz.

Bu döngüsellik eleştirisi ontolojik tanımlama temsilcileri tarafından öznel biçim tanımlamalarına karşı getirilmiştir (Sheldon). Neden çıkarların karşılanması iyi olsun, neden haz bir değer kazandırsın diye sorulabilir? Tüm bu tanımlamalarda değerlilik zaten kabul edilir -eylemenin ya da mem-

¹² Dernek tartışmalarında sırasıyla Perry ve Sheldon tarafından sunulmuştur.

nuniyetin özsel bir niteliği olarak-. Ama tanımlamanın döngüsellliği kendini bir başka yolla da gösterir. Bir nesnenin değeri onun arzuları tatmin etmesine ya da daha kapsamlı olarak ilginin yerine getirilmesine bağlıdır denir. Ama değer tasavvurunun önceden varsayıldığını açıkça gösteren soruları daha fazla arttırmak her zaman mümkündür. İlginin kendisi tatmin edilme-ye değer mi? Nesne ilgi çekici olmaya değer mi? Başka bir deyişle, özsel değer olgusu, değerın özünü bu tür bir ilişkiden başka bir şeyde bulmamızı gerektirir.

Ontolojik ya da kozmolojik kavrayışlara göre bu değerlilik, söz konusu nesneyle diğer nesnelere veya evrenin parçalarının nesnel ilişkisi içinde ele alınır: uyum veya teleolojik bağımlılık ilişkileri. Değerin amaç ya da uyum tasavvurundan çıkarılması, sonunda yine de genellikle dairesel bir karakter içinde var olur. Amaç ve son, değeri varsayar, değer, amaç ve sonu değil. Diğer yandan eğer parçalar bütünle ilişkisi içinde bir değere sahipse-ler, uyum kavramı bir başka alanda kendi başına değere sahip bir bütünün varoluşuna dayanır. Yine de biz gerçekliğin bütününe değer atfetsek de her şeyden daha değerli böyle bir bütünden bahsetsek de kuşkusuz konunun bütünü zordur. Değer fikri, değer verilen nesnenin ya da değerın ötesinde az ya da çok başka bir değer olduğu düşüncesine bağlıdır. 'Bütünlük fikri' olgu kategorilerine olduğu kadar değer kavramına da yabancı görünmektedir.

Bizim açıklamaya başladığımız ilişkisel tipi tanımlamayan Sheldon, bu zorluklardan eğilimlerin değiştirilmesiyle kaçmayı düşünür, bu yüzden değeri ne olursa olsun herhangi bir eğilimin yerine getirilmesi olarak tanımlar. O bu tanımlamaya değerın tüm durumlarının ayrıntılı bir tümevarımsal analizi gözüyle bakar -ve ben bu çalışmanın anlamlılığını ve değerini inkâr etmiyorum- ama önemli olan nokta şudur ki o sonunda yalnızca eğilimlerin değiştirilmesinden ibarettir. Eğilim tamamen olgusal bir kategoridir ve değerın bu terimlerle tanımlanmasıyla diğer tanımlara eşlik eden zorluklardan kaçınıldığı düşünülmektedir. Bu böyle midir?

Bu tür bir tanımın kendine özgü zorlukları olduğu inkâr edilemez. Bu- nu savunan biri, yalnızca ışığın ağaç için bir değer olduğunu değil, aynı zamanda setin gelgit için bir kötülük olduğunu söylemeye istekli olmalıdır. Benim için böyle bir konuşma şekli anlaşılmazdır. Başkaları için ne anlam ifade ederse etsin, bana öyle geliyor ki, ya üstesinden gelinemeyen ve eğili- me gerçekten amaç katan gizli bir kişiselleştirmeden ya da bütünün değerini- nin zımnen varsayılmasından ve parçaların değerinin bütünün değerinden çıkarılmasından kaynaklanıyor olmalıdır.

Ancak benim dikkat çekmek istediğim nokta bu değildir. Ben saf ger- çekliğin kabulünü kanıtlama adına eğilimin değerden bağımsız karakterine razıyım. Ama tanımlama hala döngüsel olmaktan kurtulamamıştır. Bir eği- limin ilerletilmesinin o eğilim için bir iyi olduğunu söylemek, ilerletmenin

ya da gerçekleştirilmenin kendi içinde bir iyi olduğunu ima etmektir ve buna rağmen neden öyle olmalı? Bu tanımlama şüphesiz anlamını sadece “eylem eylemsizlikten iyidir” varsayımından almış olabilir; bu varsayımın sorgulanabilir olduğuna dair küçük bir şüphe olsa da. Her kabul edilen değer tanımlamasında, değer ilişkisi “daha iyi” olarak zaten önceden kabul edilir.

Buna şöyle cevap verilir: İyi, şüphesiz yerine getirmekten farklı bir kavramdır ve bu yüzden ikinci kavramın içinde kapsanmayan bir şeyleri de kapsar gibi görünür. Ama bu iyi veya değer; yerine getirme ve eğilim arasındaki ilişki olması ve bu ilişkinin bu ikisi tarafından benzersiz ve yeterli bir şekilde belirlenmesidir.¹³ Ben bu yanıtın güçlüğü karşılığımı göremiyorum.

Eğilim ve onun yerine getirilmesi veya ilave edilmesi arasındaki ilişki kusursuz biriciktir ancak bunu iyi kavramını yeterince belirlediği reddedilmelidir. Değer kavramı zaten ilişkiyi de içine aldığı için öyle yapılıp gibi görünür -eylem eylemsizlikten daha iyidir varsayımı içinde- ilişki ile ‘iyinin’ bu eşitlenmesi anlamsızdır. Oluşun sonraki aşamaları asılsız bir ifadeden fazla bir şey olmayan ilkinden daha iyidir.

İlişkisel tanımlamanın her iki formuyla ilgili temel zorluk -ilgilerin yerine getirilmesi olarak onun öznel formunda da olsa, eğilimin yerine getirilmesi olarak nesnel formunda da olsa- onun değer elemanına ihtiyaç duymasıdır. Bu, ilke olarak ister psikolojik ister ontolojik olsun, değerlerin olgusal kategorilerden çıkarılmasına ve dolayısıyla değerlerin tanımlanamazlığına karşı bir argümandır.¹⁴ Her iki durumda da gerçekte tatmin olmanın tatmin olmamaktan daha iyi olduğu varsayılmaktadır. Öznel formda, ya bu daha genel önermenin altında özel bir durum olduğu için ya da belirli bir eğilimin veya ilginin yerine getirilmesinin işareti olarak hazda özsel bir değer olduğu için, ilginin yerine getirilmesi iyiye eşittir. Nesnel formda, ya bu önermeyi aksiyomatik olarak varsaymalıyız ya da Sheldon'ınki gibi bir tanımın gerçekten sadece dışsal değerleri tanımladığını ve özsel değerlerin eğilimlerin kendilerinin daha iyi ya da daha kötü olduğuna dair bazı temel-siz açıklamalarda bulunacağını kabul etmeliyiz. Bu tanımların deneysel

¹³ William H. Sheldon, “An Empirical Definition of Value”, *The Journal of Philosophy Psychology and Scientific Methods* 11/5 (1914), 122. Bu, Dernek tartışmalarında mevcut yazar tarafından bu tanıma yapılan yukarıdaki eleştiriye verdiği cevaptır.

¹⁴ Ancak burada bir yanlış anlaşılıma karşı dikkatli olmam gerekiyor. Değerin nihai olarak bir ilişki olarak tanımlanabileceğinin reddedilmesi, ilişkisel tanımların yararlı olmadığı anlamına gelmez. Burada benimsenen konum, değeri duygusal iradi anlam olarak tanımladığım ve onun çıkarla ilişkisini ifade ettiği Değer Bıçme vb. çalışmamda ileri sürülen konuyla tamamen tutarlıdır. Ancak değer bilincinin tanımı ve analiziyle ilgilendiğimi ve değerlerin psikolojik eşdeğerlerini açıkça verdiğimi, orada ve başka yerlerde de belirttiğim gibi değerlerin kendilerinin nihai olarak tanımlanamaz olduğunu söylediğimi hatırlayacağım. Hâlâ, psikolojik analiz üzerine inşa edilenin dışında bir değerler bilimi olmadığını savunuyorum, ancak aynı zamanda aksiyolojik ve felsefi değer sorunu da var.

olduğu varsayılmaktadır, ancak tanımların anlamsız olacağı a priori bir değer kavramını zaten varsaymaktadırlar. Bu a priori unsuru daha sonra ele alacağız. Ancak, en azından, "daha iyi" değer kavramının değer olmayan herhangi bir ilişki açısından tanımlanamayacağı zaten açıktır.

III

Şimdi ikinci değer anlayışına, yani değeri nesnelerin özsel bir niteliği olarak gören anlayışa dönelim. Bu görüş, ilkel ve doğal olsa da normalde yerini ilişkisel olana bırakır ve yalnızca ikincisindeki mantıksal zorlukların bir sonucu olarak değiştirilmiş bir biçimde yeniden ortaya çıkar. Bu görüş en belirgin şekilde Russell ve Moore tarafından ve daha sonraki görüşlerinde Meinong tarafından temsil edilmiştir. Meinong, psikolojik ve ilişkisel bir tanım ile nitelikler olarak değerler anlayışını birleştirme girişiminde benzersizdir. Bununla birlikte, bu pozisyonun sürdürülüp sürdürülemeyeceği bir sorudur. Eğer değerler gerçekten nesnelerin nitelikleri ise, o zaman bunlar nihayetinde hiç de ilgi konusu değildir, ancak duyguların gerekli duyarlılığı sağladığı nesnelerin nitelikleridir. Böyle bir görüşe göre değerler, tıpkı kareliğin var olduğu gibi var olur ve duygusal bir özne onlar için hiçbir şekilde gerekli değildir.

Bu görüşü değerlendirirken, en başta, nesnelerin bir niteliği olarak değerden bahsettiğimizde neye atıfta bulunulduğuna dair belirli bir karışıklığa dikkat çekmeliyiz. Bir yandan, değerlerden genellikle iyi ve kötü, güzel ve çirkin, hoş ve nahos vb. gibi nitelikler anlaşılır. Bunlar sarı, sert, gürültülü vb. gibi niteliklerdir. Öte yandan, değer niteliği bazı yazarlar (Russell, Meinong) tarafından onun 'kendi hesabına olması gereken' olarak ya da 'olmaya değer ya da ilgi çekici olan' olarak nitelendirilir. Kavramın bu iki ifadesi arasında önemli bir fark olduğu açıktır.

Bu fark, bundan sonrası için o kadar önemlidir ki tamamen açıklığa kavuşturulmalıdır. Yanılmıyorsam, değer teriminin daha dar ve daha geniş kullanımlarına kıyasla çok da farklı olmayan bir muğlaklık içermektedir. Burada karışıklık değer ve değerler ifadelerinin kullanımında ortaya çıkmaktadır. Değerlerden söz ettiğimizde hoş, güzel, iyi, vs. gibi nitelikleri kastederiz. Bununla birlikte, değer ifadesini kullandığımızda, bu sadece söz konusu nitelikler için genel bir terim olmak zorunda değildir; aynı zamanda nesnenin olması gerektiği önermesine, bu nitelikler nedeniyle değerlendirilen bir şeye de işaret edebilir. Aynı belirsizlik iyi teriminin kendisinde de görülür. Sık sık sorulur: Eski moda bir terim olan iyi de aynı işi görecekken, değer hakkındaki tüm bu modern konuşmalar neden? Bunun açık cevabı, değerın iyiden daha fazlasını içerdiği ve daha dar ekonomik ve etik anlamda iyinin kendisinin de değerlendirmeye tabi olduğudur.¹⁵

¹⁵ Bu nokta Bosanquet tarafından Bireysellik ve Değer İlkesi ve Dürr tarafından Etiğin Temel

Şimdi söz konusu noktaya geelim. Ben bu ikisinin özdeş olmadığı kanaatindeyim. Bir şeyin iyiliğini, güzelliğini, hoşluğunu hissetmek başka bir şeydir; o nesnenin şöyle ya da böyle olması gerektiğine karar vermek bambaşka bir şeydir. Bunların deneyimde genellikle eşzamanlı olması, analiz için ayrılmaz oldukları anlamına gelmez. Bir örnek bu noktayı açıklığa kavuşturmaya katkıda bulunacaktır.

Von Hartmann çarpıcı pasajında az çok aşağıdaki gibi yazar: ‘Dünyanın güzellik değeri; o tamamen estetik görünüşle ilgili olduğundan bütün gerçeklikten soyutlanır. Bu değer pozitif karakterinden şu çıkar: dünyanın bilgi için değeri, gerçeklik olarak da gerçek şeylerin bir toplamı olarak da bir pozitif değere sahiptir. Dünyayı kötülüğün mükemmel bir örneği, bir başarısızlık ya da bir cehennem olarak farz etsek de o hala bilgi açısından bir değerdir ve sadece bu cehennemin ışığını çalışabilecek olan ressam için veya lanetlenmişlerin ızdıraplarını anlatan şair için de güzeldir.’¹⁶ Burada bu pasajın dayandığı felsefenin gerçekliğiyle değil, yalnızca sözde değer nitelikleri ile bir nesnenin şöyle ya da böyle olması gerektiği önermesi anlamında değer arasındaki önemli ve zorunlu ayrımla ilgileniyorum. Yazarla birlikte ben de güzel, bilgi-değer gibi bu niteliklerin mevcudiyetinden nesnenin kendilerinin pozitif değerleri çıkmaz düşüncesindeyim. Cehennemin iyi veya güzel olması; onun olması gerektiği ya da var olduğu sonucunu çıkarmaz. Bir nesne değer niteliklerine sahip olmasına rağmen onun negatif değere sahip olması kesinlikle mümkündür. Bir nesne kendi niteliklerinin tümüne sahip olabilse de onun varlığı ya da yokluğu sorusu hala açık kalmıştır. Bir nesne de sözde değer nitelikleri de dahil olmak üzere tüm niteliklere sahip olabilir ve biz hala onun olması gerekip gerekmediğini sormak zorunda kalabiliriz.

O halde konumuza geri dönelim. Bir nitelik olarak değer kavramını ele alırken, kavramın iki formülasyonu arasında, bu niteliklerle özdeşleştirilen değer ile bir nesnenin kendi hesabına olması gerektiği önermesine eşdeğer kılınan değer arasında ayırım yapmalıyız. İlk görüşü inceleyelim. Bu görüş farklı düşünürler tarafından çeşitli şekillerde ifade edilmiştir.

Değerlerin gerçekliğinin, niteliklerin gerçekliği ile ayakta durduğu ya da düştüğü söylenmiştir.¹⁷ Değerler üçüncül niteliklerdir ve bunları çıkarırsanız ikincil ya da birincil niteliklerde durmanız için hiçbir neden kalmaz. ‘Gökler,’ denir,¹⁸ ‘güzel olduklarından başka bir anlamda mavi değildir; aradaki fark yalnızca onların kavrandığı öznel içeriğin doğasında yatar. Sıcaklık

İlkeleri adlı eserlerinde ortaya konmuştur.

¹⁶ Eduard von Hartmann, *System der Philosophie im Grundriss: Grundriss der Axiologie*, (Bad Sachsa, 1908), 8.

¹⁷ Pragmatizm, örneğin Dewey tarafından temsil edildiği şekliyle John Dewey, “The Problem of Values”, *The Journal of Philosophy, Psychology and Scientific Methods* 10/10 (1913), 269.

¹⁸ Meinong, “Für die Psychologie und gegen den Psychologismus in der allgemeinen Werttheorie”, 12.

yüksektir ve sıcaklık hoştur önermelerinde gerçekten de aynı türden yüklemelere sahip olduğumuzu görmemizi engelleyen şey, ilkedeki herhangi bir farklılık değil, yalnızca duygunun daha düşük etkinliğidir.

Daha tutarlı gerçekçi biçimiyle, değerleri tıpkı kırmızılık ya da karelik gibi var olanlar haline getiren ve onlar için hiçbir şekilde duygusal bir öznenin gerekli olmadığı bu görüşe karşı, genellikle getirilen argüman, bu sözde üçüncül ve diğer nitelikler arasındaki benzerliğin ilkesel olarak reddedilmesidir. Örneğin Perry, son makalesinde bu argümanı tekrarlamaktadır.¹⁹ Kısaca etmek gerekirse, “yerelleştirmeye yönelik özenli çaba, ikincil nitelikleri nesne ile birleştirirken, sözde ‘üçüncül nitelikleri’ ayrıştırır ve onları bilinçli olanla birleştirme eğilimindedir.” Ama Perry tarafından seçilen nitelikler özellikle saçmadır. “İstenen bir kitap, kasvetli bir gün, sıkıcı toplantı, can sıkıcı bir yer, umutlu bir durum” -tüm bu sıfatlar o kadar açık bir biçimde organizmanın modlarına atıfta bulunur ki; Perry’nin bu noktayı çalışması ilginç gibi görünür. Eğer Perry daha fazla sorularla devam ederse; -Kitap neden istenir? O istenmiş olmanın değeri midir? Can sıkıcı bir yer; neden can sıkıcıdır. Can sıkıcı olmak değer midir? -gibi sorularla devam etseydi, nesnelere kolayca ayrılamayan niteliklere yönelebilirdi.

O halde ben bu kanıt değeri nesnelere özsel bir özelliği olarak ele alan görüşe karşı kesin bir kanıt olarak değerlendirmem. -duyarlı organizmanın bir türüyle nesnelere bir ilişkisinin ondan çıkarılması lehinde- Çok daha güçlü bir durumda üçüncül niteliklerin nesneliliği çoğunlukla yöneltilen eleştirilere karşı Landmann, Kalischer ve Meinong’un göstereceği kanıtların bir incelemesi olarak anlaşılabilir.²⁰ Ama ben bu noktanın üzerinde daha fazla durmayacağım, çünkü bu bence bir nitelik olarak değer tasavvuruyla ilgili bir zorluk değildir. Ben de değerlerin nesnelere bir niteliği olmadığını düşünüyorum ama benim bu görüşe itirazım daha derindedir ve üçüncül niteliklerle ilgili şu soruyu ortaya koyar: onlar öznel midir, nesnel midir? Bu genellikle bu özelliklerle birlikte değerlerin kimliğinin inkarına bağlıdır genellikle. Başka ve daha teknik bir ifadeyle, değer ne nitelik ne de ilişki olarak bir “ne” değildir. O bir “şey” dir.

Bu noktadaki görüş ayrılıklarını daha önce belirtmiştim. Bir yandan “değer, bir şeyi oluşturan karmaşık deneyimler kümesinin bir parçasıdır” diyor. Öte yandan, aynı ısrarla “değer asla herhangi bir şeyin doğasının bir parçası değildir” diyor. Bana göre ikincisi doğru pozisyon gibi görünüyor. Nasıl ki bir dünyayı tüm nitelikleri, detayları ve yasalarıyla varsaymak ve sonra da var olup olmadığını sormak tamamen mümkünse, aynı şekilde bir değeri olup olmadığını da sormak zorunda kalabiliriz. Örneğin

¹⁹ Ralph Barton Perry, “The Definition of Value”, *The Journal of Philosophy, Psychology and Scientific Methods* 11/6 (1914), 153.

²⁰ Meinong, “Für die Psychologie und gegen den Psychologismus in der allgemeinen Werttheorie”

hayal ettiğimiz cehennem, sanatçı için güzelliği ya da bilim adamı için doğruluğu da dahil olmak üzere tüm niteliklere sahip olabilir (değer kelimesinin muğlak kullanımlarından birinde güzellik değerleri ya da doğruluk değerleri diyebiliriz) ve yine de negatif değere sahip olmaması gerektiğini söyleyebiliriz. “Ne” ve “o” birbirinden ayrı kalır.

Ama bu nitelik olarak değer doktrinini ortadan kaldırmaz. Hala teorisinin ikinci biçimi vardır. Şimdi değer ve değerli nitelikleri birbirinden ayırılım, yani; memnuniyet, fayda, güzel vs. (bu nitelikler öznel belirlense de belirlenmese de) ile nesne gereklidir veya vardır ifadesini; ikinciye hala belirli nesnelere bir vasfı diyebilecek miyiz?

Değer yüklemine bu anlamda “kendi hesabına olması gereken” ile eşdeğer olarak yorumlayan Russell’ın aynı zamanda değer bir nitelik olarak doğası üzerinde ısrar ettiği doğrudur. Ancak böyle bir görüşte temel bir çelişki var gibi görünmektedir. Croce bu çelişkiyi açıklayıcı bir biçimde ortaya koymuştur.²¹ Ona göre, değer yargısını olağan biçimiyle ele alalım: A olması gerektiği gibidir ya da olumsuz olarak A olmaması gerektiği gibidir. Ona göre birincisi totolojidir, ikincisi ise mantıksal bir saçmalaktır. Eğer A varsa, zaten olması gerektiği gibidir, çünkü olduğundan başka türlü olamaz. Bu gerçeklerden Croce, sözde değer yargısının aslında bir yargı olmadığı, yalnızca bir duygu ifadesi olduğu sonucunu çıkarır. Şimdi, daha sonra göstermeye çalışacağım gibi, belirli bir değer yargısı sorusunu ele alırken, bu çıkarımın haklı olduğunu düşünmüyorum, ancak değer bir nitelik ise eleştirinin geçerli olduğu kesinlikle doğrudur. Nitelikler nesnelere içkindir, çünkü nesneyi tam olarak ne ise o yapan niteliktir; nitelik yargısı, şeyin olduğundan başka bir şey olmadığını varsayar. Ancak nesne, var olandan daha fazla değerli olarak değerlendirilmeksizin tüm nitelik kotasına sahip olabilir. Değeri “olması gerekene” eşdeğer hale getirin ve bu gerekliliği varlığın bir niteliği olarak adlandırın ve çelişki tamamlanmış olur.

O halde, sanırım, değer her iki ifade biçiminde de tasarlandığı gibi bir nitelik olmadığı sonucuna varabiliriz. Üçüncül olarak adlandırılan nitelikler, realistlerin iddia ettiği gibi, kırmızı, sıcak ya da ekşi kadar nesnel olabilir ve bunlar aracılığıyla bir nesnenin değerli olduğunu kavrayabiliriz, tıpkı kırmızı, sıcak ya da ekşi aracılığıyla var olan bir nesneyi kavradığımız gibi. Ancak bu “üçüncül” niteliklerin kavranması, nesnenin olması gerektiği olgusunun kavranması, kırmızı, sıcak vb. olguların kavranmasının nesnenin olduğu olgusunun kavranmasından daha fazla değildir.

Bu nitelikleri, iyiyi, asili, güzeli vs. hissetmek başka bir şeydir. “Nesnenin böyle olması gerektiğine”, “böyle hissedilmeye layık olduğuna” karar vermek başka bir şeydir. İkincisi değerdir, ilki ise hissedilen ya da arzula-

²¹ Benedetto Croce, “Über die sogenannten Werturteile”, *Logos* 1 (1911), 71.

nan nitelikler, yalnızca değerın kavrandığı ya da kendilerinden ötürü nesneye değer verilen nesnenin “yönleridir”. O halde değer bir sıfat yüklemi değil, atıfsal bir yüklemdir. Bir şey değerli olarak adlandırıldığı için yeni bir niteliğe sahip değildir; tam da sahip olduğu nitelikler nedeniyle değerlidir. Onun “ne”liği, tıpkı varlık alanında olabileceği gibi değer alanında da yükseilir. Bu yalnızca varlık ve hakikatin yüklem olması anlamında bir yüklemdir.

IV

Biz dar görüşün karakteristiğinin iki değer tanımlama denemesini inceledik. Değer bir nitelik veya ilişki midir sorusuna tereddüt etmeden şöyle cevap verebiliriz: Sonuç olarak ikisi de değildir. İlişki açısından tanımlama onun nesnel ya da öznel biçimi içinde tanımlansa da tanımlanan birçok şeyin ön kabulü olmadan mümkün değildir. Diğer yandan, değeri bir nitelik olarak düşünmek değer ile değerli niteliklerin bir karmaşası ya da totoloji ve saçmalık anlamına gelir. Bu olumsuz sonucun bizim genel problemimiz açısından önemi büyüktür. Çünkü değeri varlığın ya da varlıklar arasındaki bir ilişkinin niteliği olarak kabul etmede değer zaten varlığın içinde kapsanır. Onun gerçeklikle ilişkisi sorusunun cevabı zaten önceden belirlenmiştir.

O halde değer nedir? Hiç tanımlanabilir mi? Nihayetinde ne nitelik ne de ilişki olduğu yönündeki kanaatimiz onun tanımlanamaz olduğu anlamına gelmez mi? Kesin konuşmak gerekirse, evet. Gördüğümüz gibi, “daha geniş” kavrama göre, “değer, varlıktan daha fazla tanımlanmayı kabul etmez. Şimdi, daha geniş görüşün tüm sonuçlarını kabul etmeden, en azından değerın varlık gibi tanımlanamaz olduğunu kabul edebiliriz. Değer yüklemi, varoluş gibi, anlayabileceğimiz bir kavrama karşılık gelir, ancak tanımlayabileceğimiz bir kavrama karşılık gelmez. Bu nedenle, olgu kategorilerinde kesin olarak tanımlanamasa da değer yüklemi yine de doğasını ve nihai sorumuz olan varlık ve yoklukla ilişkisini gösterecek şekilde karakterize edilebilir. Şimdi bu probleme dönmeliyiz.

Gördüğümüz üzere, değer yargısının üçüncü bir biçimi (A bir değerdir) vardır ve bu da kendi karakteristik değer anlayışına, tözsel olana yol açar. Şu ya da bu değerın var olduğundan (bu değer vardır ya da mevcuttur) bahsetmek alışılmadık bir durum değildir. Değer yargılarına varoluşsal bir görünüm verilir. Normalde bu tür yargılar daha derinlemesine analiz edilebilir ve analiz edildiklerinde basitçe, değer taşıyan şu ya da bu nesnenin var olduğu önermesine dönüşürler. Bu nedenle değerden bir töz olarak bahsetmek, niteliklerin ya da ilişkilerin varlıklara yersiz bir şekilde atfedilmesi olarak kabul edilir. Ancak bu açıklamanın, değer yargısının bu biçimini ve ima ettiği tözselleştirmeyi açıklamakta yetersiz kaldığını düşünüyorum. Bu eğilimin arkasında, değerın eşsiz ve bağımsız bir kategori olarak kavranması, daha önce de gördüğümüz gibi değer yüklemının sıfat değil atıf olduğu gerçeğinin kabul edilmesi yatmaktadır. Nesneye yeni bir nitelik katmaz

(aslında nitelikleri veya ilişkileri nedeniyle değerlidir); bu yüklemle “ne” değer alanına yükseltilir, tıpkı varoluşsal yargıyla varlık alanına yükseltildiği gibi.

Şimdi, burada, konuya aşına herhangi birinin bileceği gibi sadece böyle nihai bir kategori olarak değeri ele alan bir görüş söz konusudur. Bu görüşe bir isim bulmak zordur. O çeşitli felsefi alanlarda çeşitli felsefi nüanslarla birlikte ortaya çıkar. Yine de biz eğer nesne ve nesnellik arasında yaygın biçimde kullanılan ayırmadan istifade edersek onu bir nesne olarak değer teorisi ya da spesifik nesnellik biçimi teorisi şeklinde isimlendirebiliriz. Onun ne isim alacağı önemli değildir ama bu görüşü diğer kavrayışlardan ayırmamızda bizim için kullanışlı olabilir.

Bu görüşü karakterize etmek için üç nokta yeterlidir: (1) Değer nihai olarak nesne, nitelik ya da ilişki gibi olgu terimleri ya da kategorileri ile tanımlanamaz; (2) bir nesnenin şöyle ya da böyle olması gerektiği şeklindeki özsel değer yargısı, kendi hesabına nesnelerin nihai ve indirgenemez bir yönünü kavrar (3) bu değer kendisi bazı nesnelerin bir niteliği değil, varlık ve varoluşun aksine bir nesnellik biçimidir. “Salt nesnelere dünyasının karşısında, dünyanın her şeyi kapsayan kategorileri olan varlık ve değer kategorileri yer alır.” Bu basit ama temel noktalar üzerinde birçok değer öğrencisinin hemfikir olduğunu görüyoruz.²² Ciddi bir ayırışma noktası gibi görünen şeyin hemen ortaya çıktığı doğrudur. Bazıları için değer, olması gereken şeydir; diğerleri içinse kabul edilmesi gereken şeydir. Ancak konumuz açısından bu farklılık ciddi değildir. Bence birincisi ikincisinden daha nihaidir ve ileride de görüleceği gibi, onun tarafından ima edilmektedir.

Böyle bir değer anlayışına, tüm derinlemesine düşüncelerin eninde sonunda ulaşması gerektiğini düşünüyorum. Bu üç nokta temelinde şimdi değer hedefi teorisini geliştirmeye çalışalım. Değerin ne bir şey ne bir nitelik ne de bir ilişki olduğuna dair olumsuz sonuçlarımız, onun lehine güçlü bir varsayım yaratır, ancak olumlu nedenler de vardır. Burada sadece iki noktaya değinmekle yetineceğim.

İlk noktamız “değer yargısının” sözel biçimini vurgulamaktan ibarettir.

²² Böylece düşünürler Simmel ve Baldwin, Rickert ve Cohen kadar geniş bir yelpazede farklılaşmaktadır. Simmel için (Paranın Felsefesi ve Felsefeye Giriş) varlık ve değer (olması gereken), nesnelere dünyasının nihai ve her şeyi kapsayan kategorileridir. Baldwin'e göre, varlık ön varsayımı ve değer postulatı, deneyimin genetik ilerleyişinde ortaya çıkan nesnellüğün koordinat biçimleridir. Cohen ve diğerleri bu nesnellığe bir isim vermeye, onu aslında bir varlık türü olarak nitelendirmeye çalışırlar. Cohen bunu 'doğası irade için olmak olan bir varlık türü' olarak tanımlarken, Marbe buna zorunlu varlık demektedir. Öte yandan Rickert ve benzer görüştekiler, değer eşsiz nesnellığı üzerinde ısrar ederken, aynı zamanda onun ne varlığın bir ayırımı ne de bir varlık biçimi olduğu konusunda ısrar ederler. Değerler geçerli değildir, sadece geçerlidir.

Özsel değer kavramı, onu ifade etmeye yönelik tüm girişimlerin gösterdiği gibi, yalnızca nesnenin kendi hesabına şöyle olması gerektiği ya da böyle olması gerektiği (ya da aynı anlama gelmek üzere, kendi hesabına şöyle olmaya ya da böyle olmaya layık olduğu) önermeleriyle ifade edilebilir. Gördüğümüz gibi bu tür ifadeler değeri tanımlamaz. Onu hissetmemiş biri için varlık ve doğruluk kadar az tanımlanabilir; ancak varlık ve yoklukla ilişkilendirilerek anlaşılabilir. Değer yargısında bir 'şey' değil, bir 'bu' kavrarız.'

Ama şu sorulabilir: değerlilik tüm nesnelere görülebilir mi? Nesnelere, onlar olmalıdır şeklinde konuşabilir miyiz? Örneğin Kant nesnelere ve şeyler için bir zorunluluğun* olmadığında ısrar eder. Onlar basitçe var oldukları için ve emir'e kulak asmadığı için, burada bir "olması beklenen" yoktur. Ama kesinlikle burada bir yanlış anlaşılma vardır. Biz birçok şeyin onların herhangi bir insan ya da insan grubu için bir emir içerdiğini düşünmenin tamamen saçma olduğunu düşündüğümüzde bile değerli olduğunu söyleyebiliriz. Bizim kuşkusuz başka türlü de olabilirdi dediğimiz zaten olmuş şeylerin gerekliliğinde bile. *Emir ancak "olmanın" kategorisinin özel bir durumudur veya daha iyisi; içinde değer ve değerliliğin fark edildiği veya gerçekliğin içine aktarıldığı bir alettir.*

O halde, değer yargısında, bir "bu"yu -bir nesnenin olması gerektiğini- kavrarız. Bilindiği üzere, nesnelere ve amaçlar arasındaki ampirik ayrımı kendisine borçlu olduğumuz Meinong için bir amacın işareti tam da bu "o" yapıdır. Dolayısıyla, herhangi bir varoluşsal yargının analizi (örneğin, mahkûmun suçu işlediği), üzerine yargıda bulunulan nesne, bu durumda mahkûm ve onun hakkında yargıda bulunulan şey, yani mahkûmun suçu işlediği arasında açık ve net bir ayrıma yol açar. Daha önce de belirtildiği üzere, bu ayrım özellikle gerçek olumsuz varoluşsal yargılar söz konusu olduğunda nettir. Diyelim ki "huzur bozan bir olay yaşanmadı" diyorum ve bu ifadenin doğru olduğunu varsayalım. Şimdi her doğru ifade bize bir şeyin bilgisini verir. Ancak bu yargıda bilinen şey nedir? Bize huzurun bozulduğu bilgisinin verildiği söylenebilir. Ancak hükmün niyeti böyle bir huzursuzluğun gerçekleştiğini inkâr etmek olduğunda, hükmün bize huzurun bozulduğuna dair bilgi verdiğini söyleyebilir miyiz? Kararın bize bilgi verdiği şey, huzurun bozulmadığıdır, bu bir amaçtır.

Bu ayrımın geçerliliğinin yanı sıra yararlılığına da ciddi bir şekilde itiraz edilmeyeceğini düşünüyorum. Değer yargısı için de geçerli midir?²³

Bence burada da benzer bir ayrımın yapılması gerektiği açıktır. Her özsel değer yargısının indirgenebileceği biçimi ele alalım. A kendi hesabına

* Metince Almanca "Sollen" kelimesiyle ifade edilmiştir. (ç.n)

²³ Bu tartışma boyunca ayırt edici bir değer yargısı olduğu varsayılmıştır. Bu görüşe yönelik itirazlar bir sonraki makede ele alınacaktır.

olmalıdır ya da A olması gerektiği gibidir. Böyle bir yargı bana ne hakkında bilgi verir? A nesnesi hakkında mı? Kesinlikle hayır, çünkü birçok durumda en azından yargının kendisinde nesnenin bilinmediği ima edilir. Mükemmel mutluluğun bir iyi olduğunu ya da olması gerektiğini söylersem, yalnızca nesne bilinmemekle kalmaz, aynı zamanda bunun mümkün olup olmadığı da bilinmez. Belki de o zaman yargı bana bazı nesnelerin bir niteliğinin, gereklilik niteliğinin bilgisini verir. Ancak gereklilik bir nitelik olarak düşünlüğünde ortaya çıkan çelişkileri daha önce görmüştük. Daha da önemlisi, bana bir “ne”nin değil, bir “o”nun, nesnenin varlık ve yoklukla olan benzersiz ilişkisinin bilgisini verdiğinin kabul edilmesidir.

O halde, ben, yargısal olduğunda ve bize hiçbir bilgi vermediğinden dolayı değer yargısı bize varlığın ya da yokluğunun bilgisini verir diyemez miyim? Yüklemin mevcudiyeti değer yargısının gösterdiği bir amacın çeşitli yollarla gösterilmesi veya kavranmasında ortaya çıkar. Bu Meinong’un değerli olanlar amaçlardır, nesnelere değil derken durduğu pozisyonudur. Ben nesneyi arzulamasam da onun varlığı ya da yokluğu bir gerçektir. Ben nesneye değer biçmem ama o nesnenin varlığı ya da yokluğu da gerçektir. Croce, bu değer yargısı kavramını eleştirirken, “sözde değer yargılarında varoluşsal bir yargının varsayıldığı şüphe götürmez, ancak koşulu koşullananla karıştırmamak gerekir” der. Şimdi, değer yargısında varlık ve yokluk bilgisi ima ediliyor olabilir, ancak yargının kendisinin bana bilgi verdiği şeyin bu olmadığı kesindir. Croce ile koşulu koşullanmış olanla karıştırmamamız gerektiği konusunda hemfikirim. Aslında demek istediğim şudur: varlık ve yoklukla “olması gereken” (“özel değer”in eşdeğeri) ilişkisi olmaksızın değer gerçekten de anlaşılabilir, ancak bir nesnenin olması gerektiğini ya da olması gerektiği gibi olduğunu bilmek için nesnenin olup olmadığını bilmek gerekli değildir. Özel değer kavranması, nesnenin varlığının ya da yokluğunun kavranmasından bağımsızdır.

Açıklamama izin verin. Bir nesne ister gerçekten var olsun ister olmasın, pekâlâ onun olması gerektiğini ya da olması gerektiği gibi olduğunu söyleyebilirim. Burada sadece değeri bir nitelik olarak düşünürsek totoloji ya da çelişki vardır. Olmuş şeyler için, arzu ve dilek boşuna olsa da olmamaları gerektiğini söyleyebiliriz. Olmayan nesnelere için, var olup olmayacakları henüz bilinmese bile, olmaları ya da olmamaları gerektiğini söylemek anlamsız değildir. Ancak daha da ileri gidebiliriz. Özel değer, var olup olmayacakları bilinmeyen nesnelere için de eşit derecede geçerli olduğunu düşünüyorum. Mükemmel mutluluğun ya da mükemmel adaletin mümkün olup olmadığı bilinmediğinde, bunların olması gerektiğini bilebiliriz. Ayrıca bir nesnenin varlığının bile değeri için gerekli olmadığına inanma eğilimindedim, ancak bu noktayı tartışmanın sonraki bir bölümüne bırakacağım.

O halde değer yargısı bana varlık ya da yokluk hakkında değil, tamamen farklı bir şey hakkında, bir nesnenin olması ya da olmaması gerektiği

hakkında bilgi verir. Bundan çıkarılacak sonuç açıktır. Değerin yargısal olduğunu, bana bir şeyin bilgisini verdiğini her zaman hatırlayarak ve ikinci olarak ne nesnenin özneye bir ilişkisi ne de nesnenin bir niteliği olduğunu hatırlayarak, onun eşsiz ve bağımsız bir amaç olduğu sonucuna varmaya zorlanmış görünüyoruz. Değer bir amacı varsaymaz, ama bir amaçtır. Bu iki ifade arasındaki fark çok önemlidir.

V

Bu biraz teknik argüman, belki de gereğinden fazla uzatılmıştır, ancak sadece şu anki konumuz için değil, daha sonraki pozisyonlar üzerindeki etkileri nedeniyle de gerekli görünmektedir. Bununla birlikte, eğer argüman sağlamsa, sonuçları büyük önem taşımaktadır. Değerin gerçeklikle ilişkisini belirlemeye yönelik tüm girişimler ya eşsiz bir nitelik ya da bir ilişki olarak, varlığın bir belirlenimi olarak değerın bazı tanımlarıyla başlar. Bu kavramlar sağlam değilse, bunlara dayanan teorilerin de çökmesi gerekir. Öte yandan, eğer değer, varlık ile varlık-olmayan arasında yer alan, ancak kendisi bir varlık biçimi olmayan, tamamen eşsiz ve indirgenemez bir nesnellik biçimiye, değerın gerçeklikle ilişkisi sorunu yeni bir biçim alır.

Bu ilişkinin ne olduğu henüz belirlenmemiştir. Burada önemli olan sonuç, değerın bir varlık biçimi olmadığıdır. Değerın saf, hiçbir varlık unsuru içermeyen eşsiz bir nesnellik biçimi olduğu anlayışına sıkı sıkıya tutunmak elbette son derece zordur. Bu bizim sıradan düşünme biçimlerimize aykırıdır. Gerçekliği değer alanına yükseltmeden katlanılmaz bulduğumuz gibi, değeri de bir varlık biçimine indirgemedi düşünmeyi aynı derecede zor buluruz. Bu düşünce tarzından, çalışmamızın başlangıç noktasını oluşturan ve müteakip incelemelerimizde bizi meşgul edecek olan tüm karışıklıklar ortaya çıkmaktadır.

Bu eşsiz amaca bir isim vermek, onu bir varlık biçimine indirgemek için pek çok girişimde bulunulmuştur. Marbe değerden “zorunlu varoluş” olarak söz ederken, Cohen onu benzersiz bir varoluş biçimi, “irade için varoluş” olarak tanımlar. Nihayetinde bir amaç olarak değerın doğasının hakkını vermeye ve aynı zamanda ortadan kaldırılamayan duygusal bir özneye ilişkisini tanımaya yönelik bu girişimlerde, hala çözülmeyi bekleyen bazı sorunlara işaret edilmektedir. Ancak en azından şu söylenebilir; değerın ne varlığın bir belirlenimi ne de varlığın bir biçimi olduğu sonucuna sıkı sıkıya bağlı kalmalıyız. Bir özne için varoluş, irade için varoluş, “sözde varoluş” olarak kalır. Değer duygusu vardır, değer ile duygusal özne arasındaki ilişki vardır, ancak değerın kendisi, eğer bir terim kullanmamız gerekiyorsa, yalnızca “geçerlidir”. Öte yandan, değerın nesnellliğini aşırı-bireysel bir özneye ya da iradeye başvurarak yorumlamak da aynı derecede ölümcül görünmektedir. O halde ilişkisel tanımın zorluklarına geri dönüyoruz. Rickert, Münsterberg’in değeri birey-üstü bir iradeden çıkarırken “psikolojizmden”

tamamen kaçamadığından yakını ve bence bu iddia yerindedir. Ancak bu eleştirinin kendi pozisyonunu da etkilemediği kesin değildir. Çünkü birey-üstü yükümlülük ya yuvarlak kareler gibi bir terimdir ya da var olan bir benlik ile bir nesne arasındaki bir ilişkidir. Yükümlülük ilişkisini yalnızca birey-üstü olarak adlandırarak varoluş alanından çıkaramazsınız ya da yalnızca ona aşkın adını ekleyerek psikolojiyi aşamazsınız. Açıkçası değeri, herhangi bir biçimde varlığa indirgenemeyen eşsiz bir amaç olarak tanımak daha iyi görünmektedir. Varlık ve gerçekliğin nasıl ilişkili olduğu bizim hala çözmeye çalıştığımız bir problemdir.

KAYNAKÇA

- Croce, Benedetto. "Über die sogenannten Werturteile", *Logos* 1 (1911), 71-82.
- Dewey, John. "The Problem of Values". *The Journal of Philosophy, Psychology and Scientific Methods* 10/10 (1913), 268-269
- Fisher, Donald W. "The Problem of Value Judgment". *The Philocophical Rewiev* 22/6 (1913), 623-638.
- Hartmann, Eduard von. *System der Philosophie im Grundriss: Grundriss der Axiologie*. Bad Sachsa: Hermann Haacke, 1908.
- Lüdemann, Hermann. *Das Erkennen und die Werturteile*. Leibzig: Heinsius, 1910.
- Meinong, Alexius. "Für die Pscylogie und gegen den Psychologismus in der allgemeinen Werttheorie". *Logos* 3 (1912), 1-14
- Perry, Ralph Barton. "The Definition of Value". *The Journal of Philosophy, Psychology and Scientific Methods* 11/5 (1914), 141-162.
- Rickert, Heinrich. "Zwei wege der Erkenntnisstheorie". *Kantstudien* 14/1-3 (1909), 169-228.
- Sheldon, William H. "An Empirical Definition of Value". *The Journal of Philosophy, Psychology and Scientific Methods* 11/5 (1914), 113-124.
- Somlo, Felix. "Das Wertproblem". *Zeitschrift für Philosophie und Philosophische Kritik* 145 (1912), 129-158.
- Somlo, Felix. "Das Wertproblem". *Zeitschrift für Philosophie und Philosophische Kritik* 146 (1912), 64-100.

 Etik Beyan / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

 Yazar(lar) / Author(s): Nuri Çiçek.

 Finansman / Funding: Yazar(lar), bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadıklarını kabul eder(ler). / The authors acknowledge that they received no external funding in support of this research.